

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

Witte Rode kelkzwammen en op excursie met Hans-Otto Baral

Van Duuren, Y. & G. 2005. White *Sarcoscypha coccinea* fruitbodies and a foray with H.-O. Baral. *Coolia* 48(3): 169–170.

Tijdens ons onderzoek naar de Rode kelkzwam (*Sarcoscypha coccinea*) en de Krulhaarkelkzwam (*Sarcoscypha austriaca*) in Flevoland hadden wij reeds eerder bij Rode kelkzwammen duidelijke kleurverschillen waargenomen. Vorig jaar zagen we behalve rood- en oranjetinten op 11-02-2004 voor het eerst een lichtgeel vruchtlichaam in het Voorsterbos. Voordat onze ‘hoffotograaf’ Leo Knol tevoorschijn kwam was reeds aan het fraaie exemplaar geknaagd, zoals duidelijk op de dia te zien is (plaat 5). We hoopten, helaas tevergeefs, hem dit jaar weer te zien, en waren al blij verrast toen we voor en op onze kelkzwammenexcursie in het Swifterbos enkele schitterende geeloranje apothecia vonden; nu kwam Leo bijtijds. Maar dat het toch nog uitzonderlijker kon bleek 25-02-2005 toen we voor de tweede dag een essenvak in Reve Abbert uitkamden. Er lagen nog restjes van de (voorlaatste!) sneeuwval en derhalve vielen die witte exemplaren tussen de vele rode (zo’n 2000!) ons nauwelijks op. Dat bleek eens te meer de volgende dag toen binnen enkele vierkante meters Leo er eerst nog één en Gerrit vervolgens vier andere vond, waarmee het totaal op 7 witte kwam (drie takjes per mycelia). De microscopische beschrijving van een ‘witte’ is gelijk aan die van een ‘rode’, zij het dat de parafysen geen carotenoïden (kleurstoffen) bevatten.

Op Internet vermeldde Baral dat bij uitzondering populaties met oranje, gele en zelfs witte hymenia waren ontdekt en dat dergelijk albinisme wordt verklaard door de afwezigheid van één of meer van de drie verschillende typen carotenoïden. Het verschijnsel wordt verondersteld een genetisch bepaald defect te zijn dat zeer zeldzaam zou voorkomen. Baral had zulke populaties tot dan toe niet zelf gezien. Toen we in Coolia zagen dat hij op de Floradag een lezing zou geven, belden we hem over onze vondsten en vroegen of hij die wilde zien. Hij wilde echter enkele dagen op het Nationaal Herbarium doorbrengen en zou geen tijd overhouden. Nadat wij op de Floradag Leo’s dia’s en een wit vruchtlichaam voor het Nationaal Herbarium getoond hadden veranderde hij ineens van mening en konden wij onze inventarisatieplannen voor zondag vergeten. Baral heeft nog nooit zoveel apothecia van beide soorten gezien als die dag in Oostelijk Flevoland en is er eindelijk van overtuigd dat die rode, geeloranje en witte Rode kelkzwammen bij ons (vooral!) op essenhout groeien. Tevens heeft hij Krulhaarkelkzwammen op esdoorn, els en wilg gezien, beide kelkzwamsoorten in één bos, in gemengd loofhout en in monocultures, groeiplaatsen in twee verschillende bossen in één km-blok, droge en natte vindplaatsen, enzovoorts.

Daarnaast verzamelde hij steeds stukken hout voor droge *Orbilis*’s, die in grote plastic tassen meedingen in de trein van Arnhem naar Tübingen. Wij zijn benieuwd welke – niet met het blote oog of met de loep waarneembare – soorten dat heeft opgeleverd. We vragen ons af of zijn Internetartikel qua tekst, foto’s van ‘witte’ Rode kelkzwammen en de verspreidingskaart van *Sarcoscypha* in Centraal-Europa wordt aangevuld. Voor Nederland stond namelijk slechts één vindplaats van *S. austriaca* in Drenthe op de kaart, wat zelfs alleen al tegenover onze 42 km-blokken met *S. coccinea* en 45 met *S. austriaca* in Flevoland een ietsepietsje te mager is!

Gerard Verkley deelde mee dat het witte herbariumexemplaar niet wilde kiemen omdat het vermoedelijk even zonder zuurstof had gezeten; hij wil het volgende winter opnieuw proberen.

Het laatste nieuws is fenologisch. Wij hebben begin april in het Voorsterbos nog wel honderden Krulhaarkelkzwammen geteld. Op één bekende plek nog geen 50 meter verder was 'geen spoor' meer van de Rode kelkzwammen, waarvan er op 26 maart nog 19 verspreid stonden, terug te vinden (een warme droge week verschil!). Ook in andere gebieden zoals het Swifterbos waren ze 'spoorloos'!

Yvonne en Gerrit van Duuren, Dronten

Meidoorndonsvoetjes in een gazonnetje in Almelo

Wanningen, D. 2005. *Tubaria dispersa* was found in a lawn in Almelo. *Coolia* 48(3): 170-171.

Tijdens mijn werk in de wijk Schelfhorst in Almelo zag ik massaal kleine bleke paddestoeltjes staan in het gazon onder een Meidoorn. Ik plukte er een paar en zag al direct dat het een *Tubaria*-soort was. Maar om welke *Tubaria*-soort het exact ging was mij op dat moment niet bekend. Deze had ik nog nooit gezien en hij had nog wel een opvallend kenmerk: geelachtige lamellen. Na mijn werk ben ik direct in de boeken gedoken. Met Moser werd mijn vermoeden bevestigd, het was inderdaad een *Tubaria* en wel *Tubaria dispersa*. Ook het voorkomen onder *Crataegus* klopte precies. Alleen de voedingsbodem klopte niet helemaal: deze moest volgens de literatuur kalkhoudend zijn. Wel loopt er vlak bij de vindplaats een beek die vroeger geregeld buiten zijn oevers trad en zo misschien kalkdeeltjes heeft afgezet. Deze veronderstelling wordt duidelijk in de verspreidingsatlas. Deze laat duidelijk zien dat de soort regelmatig gemeld is in het gebied van de grote rivieren. Ook in de atlas was de soort nog niet eerder gemeld uit Overijssel.

Tevens stond er een mooie afbeelding in 'Pilze', de Duitse vertaling van Ryman & Holmåsén. In de tekst werd geschreven dat Watling (1973) suggereerde dat de paddestoeltjes groeiden op de ondergrondse bessen van de Meidoorn, maar na driftig speurwerk dit nooit heeft kunnen bevestigen. Na dit gelezen te hebben nam ik de proef op de som, en ging nog een keer kijken op de vindplaats. Als men het paddestoeltje met twee vingers bij de steel pakt en deze rechtstandig omhoog trekt blijft er inderdaad een rond bolletje aarde aan de steel zitten dat verdraaid veel weg heeft van een besje. Thuisgekomen heb ik de steeltjes in een schoteltje met water gelegd, om de losse gronddeeltjes van de bolletjes te verwijderen. Wat over bleef was een bleek vliesje, dit was het geval bij ieder steeltje. Als je dit ziet dan denk je in stille hoop: "dit zal toch niet het restant zijn van het besje", dus het vliesje gauw onder de microscoop gelegd en toen werd het duidelijk. Het vliesje bestond uit naast elkaar liggende hyfen. Dezelfde hyfen die ik ook op de steel vond met septen en hier en daar duidelijke gespen. Achteraf had ik ook niet anders verwacht van dit zeer eenvoudige onderzoek. In het paddestoelenoverzicht staat over de soort dat de relatie met *Crataegus* onopgehelderd is. Wie weet zal ooit het Meidoorndonsvoetje zijn geheim bloot geven.

Mijn beschrijving van *Tubaria dispersa*: hoeddiameter 20 mm, vlakgewelfd met iets van een umbo tot vlak; oppervlak hoed donzig wattig; kleur okerwit, in het centrum iets bruinachtig; hoedjes oude exemplaren iets geribbeld langs de hoedrand; kleur lamellen okergeel, enigszins aflopend met tussenlamellen van verschillende lengte; lamelsnede iets

Plaat 6. *Lenzites warnieri*. Van links naar rechts, van boven naar onder: Bierlap (Meijendel), 21-5-2005 (foto M.M. Nauta); Ackerdijkse plassen, 4-8-2004 (foto P.J. Keizer); vruchtlichamen uit de Bierlap, 21-5-2005 (foto's H. Berkhoudt).